

Христо Христов – Референта:

Този свят съществува благодарение на гората

С Христо Христов – Референта се срещаме в родния му град Правец. Посреща ни един достолепен лесовъд, който се вълнува и милее за гората и от когото можеш да научиш много, но споделя болката си, че младите хора вече не се допитват до опита на по-възрастните. А именно от дядо си той наследява професията и житейските принципи. Младият Христо попада във втория випуск на новооткритата Техническа горска гимназия (сега Професионална гимназия по горско стопанство „Христо Ботев“) във Велинград, която завършва през 1954 година. Учениците са настанени в училището в Каменица, където двата випуска от общо около 160 души буквално живеят в салона – там спят и се хранят, с една печка на дърва в средата на помещението. Основното меню в почти казармения режим е картофи, или маджуне, както им казват местните хора. Въпреки глада и мизерията си спомня с голямо уважение за гимназиалните години: „Тая гимназия беше академия и учителите бяха истински лесовъди, които ни дадоха много практически познания. 80 на сто от всичко, което се зеленео около Велинград и нагоре към Юндола, е залесено от учениците на Гимназията“. След завършването на средното образование младите горски имат ангажимент да служат 5 години по разпределение в системата. Така Христо Христов попада в Държавно горско стопанство – Етрополе, където започва работа на 5 ноември 1956 г. като референт. И оттогава му остава прякорът Референта, с който е известен в цяла България. Последователно след това е началник-участък и зам.-директор до 1972 година. По това време работата в ГС – Етрополе, е много интензивна. Лесосечният фонд достига 220 000 м³ стояща маса. „Етрополе беше тежко стопанство – спомня си той. – Когато отидох там, тъкмо започваше да вали сняг. Пратиха ме в Равна махала (по-късно село Бойковец). В участъка, за който отговарях, имаше само един горски кантон без ток, разположен в брезова гора. От тъмно до тъмно, от май до октомври спяхме там на палатка и 8 години не съм излизал от гората. Трудна работа беше, за нищо заплата, но... занаят. За 16 години съм маркирал 750 000 кубика стояща маса, като се е случвало да маркирам до 65 000 годишно.“ По това време участва усилено и в залесяването. А в землището на с. Бойковец внася под склопа на естественото брезово насаждение обикновен смърч, с което създава високопродуктивна култура.

От 1972 до 1977 г. работи в поделение на МВР като главен специалист по селско и горско стопанство и се занимава със стопанисването, експлоатацията и възобновяването на горите и стопанисване на земеделските площи, намиращи се под управлението на МВР. „От Горското в Етрополе се преместих в това поделе-

Христо Христов – Референта

ние. То беше строго секретно, към УБО (Управление за безопасност и охрана), наричаха го „Хикса“. Когато напусках Горското, ми се сърдиха много, защото вече бях създал име в горите. Имам 14 ордена, звание „Заслужил лесовъд“ – единствен в България със средно образование. Наскоро ме бяха наградили за срочно и качествено маркиране. Мен нямаше кой да ме бие по тия неща – и по количество, и по качество, никъде не съм допускал грешка. Това е майсторлъкът на лесовъда – да маркираш така, че да се яви възобновяване след теб. В Етрополе няма квадратен метър невъзобновен благодарение на такива като нас. На 27 декември 1977 г. получих заповед да се явя при генерал Кашев – началника на УБО. На срещата генералът ме уведоми, че ще направят предложение пред Минис-

терството на горите и горската промишленост да ме преместят в Държавно ловно стопанство „Кормисош“. И от началото на 1978 г. вече бях там като директор. Заварих скандали, клевети, жалби, неприятна история. Събрах колектива и им казах, че искам всичко да обсъждаме, без да се клеветим. И после за 10 години не се пусна нито една жалба. Започнах да чета, за да се усъвършенствам като ловен специалист. Видях, че най-добре се развива дивата свиня и 80 на сто от отстреляните животни са с медал. Написах докладна да се толерира дивата свиня и ми разрешиха. Започнахме да изграждаме чакала, да подхранваме, нещата потръгнаха. За 10 години съм направил 20 къщи по баирите на „Кормисош“ – за горските и за гости. По това време Ловното стопанство се посещаваше от гости на държавата и нашите големци определяха кой да ловува. Колко държавни въпроси са решавани там...“ – спомня си Христо Христов.

Известно е, че световният рекорд на дива свиня е постигнат от Тодор Живков именно в „Кормисош“. Моля Референта да разкаже и той с удоволствие и изумителна памет към детайлите подхваща: „На 12 октомври 1986 г. дойде Тодор Живков, бяхме подготвили една мечка, по която да стреля от чакало. Предупредих колегата, с когото останаха, да не стрелят преди осем и половина вечерта, когато идва мечката. Тъкмо се разделихме и се чу изстрел. Учудих се защо бързат. Оказа се, че Живков стрелял по диво прасе, но то избягало. После изчакал и мечката. Като свърши ловът, го питам защо е стрелял, а той разказва, че е стрелял по трофейно прасе, видял му зъбите. Викам си: щом го е видял отдалече с това отслабнало зрение, заслужава да се търси. Пращам заместника ми да търси прасето, щом е ударено, не може да отиде далече. Надвечер го откриват и стрелят по него, прасето пада, докато отидат, пак изчезва. На другия ден го намериха. Колегата ми носи единия зъб в канцеларията. На мен ми се разтрепераха ръцете, като го видях, и го изпуснах. Едва го хванах във въздуха, за да не се счупи. Премерихме го – 155 точки. До момента световният рекорд

Христо Христов и съпругата му Димитра Христова с космонавтите Георги Иванов и Николай Рукавишников

Монголските якове, внесени в ДЛС „Кормисош“

на дива свиня, отстреляна в Полша през 1936 г., беше 154 т. и принадлежеше на Херман Гьоринг. Отидох в София, във ВЛТИ, и там по най-занижени критерии го оцениха на 155.55 точки. Впоследствие международната комисия в Нитра, Чехословакия, го оцени на 163 точки. Ето това е историята на световния рекорд – завършва разказа Референта. После добавя и една интересна подробност за последвалия унгарски световен рекорд на дива свиня. „Унгарците после извадиха по-голям рекорд, но доколкото съм проучил въпроса – от село Три могили са отстреляли трофейната дива свиня и са продали трофея на някакъв чех, чехът пък го продал на унгарците. Не може унгарците да имат такъв рекорд, без преди това да е имало такива трофеи при тях“ – категоричен е ветеранът.

Случките следват коя от коя по-любопитни, а следващата – пак от „Кормисош“, е за появата на филма „Време разделно“, част от който е заснет на територията на Стопанството и с негови служители. А идеята за заснемането идва от самия Референт. С удоволствие споделя за приятелството, което се ражда между него и Антон Дончев и трае до кончината на писателя.

Много моменти от трудовата биография на Христо Христов оставят дива в горите до днес. Такъв е случаят с внасянето на първите якове от Монголия по споразумение между двете държави. „Тръгнах по нареждане като директор на ДЛС „Кормисош“, за да проуча условията – спомня си Референта. – Там се срещнах с един ветеринарен лекар, от когото разбрах, че има заболяване по техния добитък – бруцелоза, от която са заразени 30 на сто от животните. Помислих си, че ако закарам болни животни в Смолянски окръг и ги пусна сред природата, положението ще стане неконтролируемо. Разговарях с техен професор по ветеринарна медицина и той предложи да вземем кръвни проби от яковите. Разбрах, че инкубационният период е месец. Известих в България за ситуацията и в отговор изпратиха наш учен. Направихме кръвните проби – имаше положителни. Транспортирахме 164 животни на два пъти със самолет. Направихме аклиматизационна ограда в „Кормисош“ за яковите. Отново взехме проби – две положителни. За късмет в Асеновград имаше инфекциозна кланица, където ги откарахме. В про-

дължение на три години на всеки шест месеца правехме кръвна проба и така изчистихме бруцелозата“.

Впоследствие яковите се разселват от „Кормисош“ и достигат 760 в цялата страна.

Професионалният път на Христо Христов е низ от успехи и трудности. След ДЛС „Кормисош“ е назначен за директор на ДГС – Етрополе, но с измененията в Закона за горите за длъжността вече се изисква висше образование. Масово директорите със средно образование биват уволнени. Сред тях е и Референта. „Получавам заповед за уволнение, в която се изтъква липса на качества,

довели Стопанството до лоши резултати. Аз през живота си нямам неизпълнен план, че да ми липсват качества – разказва ветеранът. – Тогава още в първото тримесечие бях изпълнил плана наполовина и щях да го преизпълня многократно. Но се чудя защо не ми поискаха обяснение, след като ме уволняват с такива мотиви. Заведох дело и Съдът ме възстанови. Заместник-министърът ме повика да разговаряме по случая и ме пита какво ще правим. Отговорих му: каквото е постановил Съдът. Той ми каза, че пак ще ме уволни. Отвърнах му, че пак ще го съдя. Зам.-министърът каза, че нямам висше образование, но когато му отговорих, че има директори, които все още са със средно образование, се разпореди да ме назначат. Аз почерпих по случая, след което поисках един бял лист и си написах молбата за напускане. Не както те искаха, а както аз реших“ – смее се, спомняйки си Христо Христов.

Силен характер се изисква за такава постъпка. Питам го как би определил себе си, а той ми отговаря, че вярва в идеята за братство и равенство. „Човек трябва да има честност и достойнство“ – категоричен е Референта. Годишите в пенсия не го променят, остава си все така свързан с гората и все така се вълнува от проблемите в сектора. Обидно му е от безхаберията на младите, тревожат го пропуските в отглеждането на горите, лошото състояние на частните гори, упадъкът на дървообработващата промишленост, неуспехите в борбата с вредителите, горските пожари.

На въпроса кой момент от кариерата си смята за най-успешен, той се усмихва, че най-големият му успех е възобновяването на гората: „Чувствал съм се пълноценен, когато виждам, че след моята работа гората се възобновява. Това ме е удовлетворявало най-много“.

Днес, на прага на своята деветдесета годишнина, Христо Христов – Референта обобщава живота си просто: „Нямам по-мило от гората! Този свят съществува благодарение на гората. Това е моето верую“.

Юлия СЪБЧЕВА
Снимки: инж. Цветомир ЦОЛОВ
и личен архив на Христо Христов